

Jednostavno

vicarski arhitekt Peter Zumthor je tijekom posljednjih desetak godina ostvario nekoliko projekata koji afirmiraju sasvim novi odgovor na uobičajeni prijemor između regionalnog i modernog u arhitekturi - jednostavnost oblika i novo (gotovo intimno) tumačenje tradicije.

Dobar dio povijesti arhitekture dvadesetog stoljeća ispisan je na dvojicama treba li u određenoj regiji projektirati i graditi na način kakav je uobičajen u tom prostoru ili pak treba prihvaćati estetička i tehnička rješenja nadregionalno orijentiranog modernizma? Gotovo u pravilnom dekadnom ritmu tijekom proteklih stotinjak godina pojavljivali su se autori-proroci koji su pokušavali pronaći odgovor na pitanje treba li u cijelom svijetu arhitektura biti jednaka, ili pak lokalne posebnosti trebaju na neki način uvjetovati oblik, konstrukciju i materijal kuće? Švicarski arhitekt Peter Zumthor, koji već desetak godina djeluje izvan dominantnih trendova, u idili malog sela Haldensteina, svakako je ime na koje valja računati kada se razmišlja o budućnosti toga prijemora između lokalno posebnog i općenito istog. Rođen 1943., Zumthor ima u biografiji zavidan popis referentnih svjetskih sveučilišta na kojima je bio gost predavač, a sredinom osamdesetih utemeljio je vlastiti studio, otkada stvara neke od projekata koji sve više zaokupljaju pozornost stručne javnosti: vlastiti atelijer iz 1985., paviljon za zaštitu rimskih arheoloških isko-

pina u Welschdorfliju iz 1986., kapela svetog Benedikta u Sumvitgu iz 1989., dom za starije osobe u Churu iz 1993.

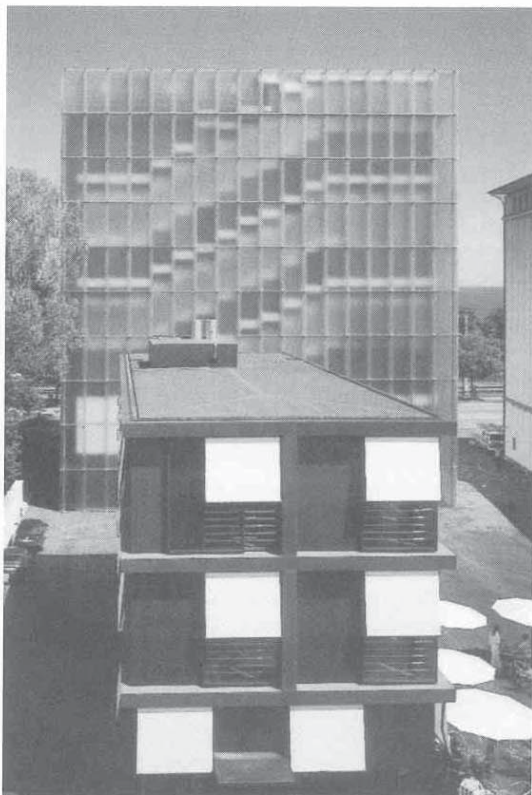
Već i sami nazivi lokaliteta zvuče dovoljno egzotično. Doista, riječ je o prostorima izvan svakog utjecaja pomodne globalne arhitektonske kulture: to su uglavnom švicarski alpski zaseoci, dakle - prostor u kojem urbana modernistička arhitektura nije nikada imala podlogu u stvarnom zivotu. Stoga su i te građevine iznimno originalni objekti, čija konstrukcija i izgled nisu uvjetovani kulturnim strujanjima iz velikih urbanih sredina.

Paviljon za zaštitu rimskih arheoloških ostataka drvena je građevina u kojoj se hoda po čeličnom mostu, a prema vanjskom prostoru ulice unutarnji prostor komunicira otvorima koji, kako sam Zumthor kaže, funkcioniraju kao peep-show, kako bi privukli unutra. A unutra se pak ulazi od raz zemlja neznatno uzdignutim podestom vrata, da bi se u unutrašnjosti na samu izvornu rimsku razinu stupalo s čeličnih stuba, koje su također blago odignute od tla. Arhitekt je nadahnuće našao u lokalnoj arhitekturi štagljeva za sijeno, u objektima koji istovremeno čuvaju ali i razotkrivaju, zatvaraju i otvaraju.

Kapela svetog Benedikta je potpuno drvena građevina, smještena na obronku alpskog sela i njen oblik, prema riječima samog arhitekta, podsjeća na brod, list ili oko, dok je osjećaj koji je želio postići u

originalno

unutarnjem prostoru kao i općem dojmu čitave građevine sigurnost, mekoća, dignitet, koncentracija i razmišljanje, dakle vrijednosti koje su tradicionalno vezane uz pojam Crkve. Tradicijski način gradnje u ovom projektu dolazi potpuno do izražaja u svojevrsnom minimalizmu konstrukcije i materijala, ali je prostorna koncepcija nova i originalna, upravo koliko krajolik i njegova kulturna memorija to mogu podnijeti.

Dom za starije osobe po tipu je modernistička građevina za skrb o manje sposobnima. Takav je i prostorni paviljonski raspored apartmana. Korišteni je materijal, međutim, sasvim regionalan - riječ je o kombinaciji zidane i drvene konstrukcije koja, s obzirom na psihologiju korisnika, postiže maksimalan učinak identifikacije. I u toj građevini Zumthor je nedvosmisleno iskazao svoj osobit tretman materijala: kao nešto što jest i kao nešto što je izrađeno. U svakoj njegovoj kući to je očito, odnosno - i preciznije - jasan je materijal od kojega je građeno u formama koje su maksimalno (gotovo bi se reklo - modernistički) jednostavne.

Zumthorov osebujni arhitektonski svjetonazor posebice je došao do izražaja u dva njegova najnovija projekta, zgradi termalnih kupki u Valsu u Švicarskoj i u Umjetničkom muzeju u Bregenzu u Austriji.

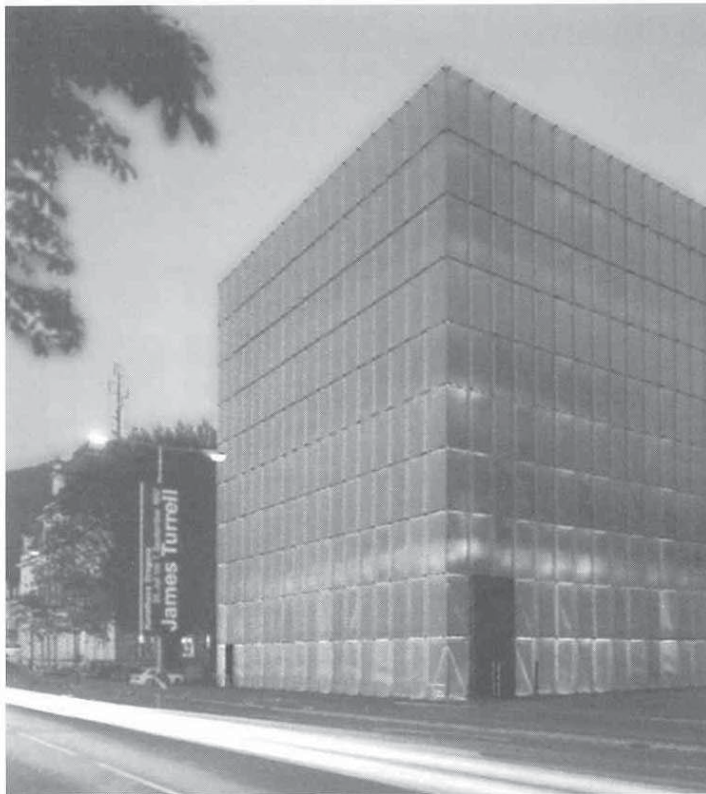
Zgrada termalnih kupki nastala je uz već postojeći turističko-hotelski kompleks iz šezdesetih godina. I dok je stari kompleks zgrada nastao u beskompromisnom duhu internacionalnog stila, Zumthorov je projekt kupališta iznimno originalno djelo koje strukturom materijala ukazuje na potencijale lokalnih resursa, a arhitektonskim oblikovanjem evocira temeljne zasade modernističkog otvorenog plana. Veći dio konstrukcije zgrade izveden je od komada lokalnog kamena tako da "lice" zgrade logično komunicira s kontekstom. Plan zgrade je, međutim, sasvim slobodnog tipa i zasnovan na pretapanju vanjskog i unutarnjeg prostora kakav je u povijesti moderne arhitekture viđen jedino još u slavnom Miesovu paviljonu Barcelona, što je dodatno potencirano inventivnom igrom svjetla i sjene u pojedinim segmentima.

Zgrada Umjetničkog muzeja u Bregenzu, postavljena na gradskom trgu uz samu obalu jezera Constanza, još je jedan primjer posebnosti Zumthorova razmišljanja o arhitekturi. Inovativnost je očita već u polaznoj koncepciji prema kojoj je izložbeni prostor muzeja odijeljen od administrativno-tehničkog. Time je izložbeni prostor postao prazan kontejner za potencijalna izložbena značenja, dakle primjereni medij za prostorne kreacije u prezentaciji likovne umjetnosti. To je i logično jer je sama institucija najviše orijentirana na predstavljanje moderne umjetnosti, tako da je filozofija neutralnog prostora kojem smisao zapravo daje sadržaj više nego primjerena suvremenim galerijsko-muzeološkim koncepcijama. Takav karakter projekta Zumthor je posebno naglasio potpunim zatvranjem zgrade u poluprozirne staklene ploče, koje omogućavaju diskretan pogled u strukturu zgrade, a noću od muzeja stvaraju vrlo jak objekt u prostoru, objekt koji čitavom gradskom središtu daje vrlo snažan pečat.

Treba vjerovati da je upravo takva jednostavnost forme, u doba koje afirmira maksimalnu tehničku i

estetičku kompliciranost kao vrijednost, zaokupila pozornost javnosti prema Zumthorovoj arhitekturi, koja je doista posebna i osobita, ili čak osobna. Autor, naime, nerijetko spominje kako su osobna iskustva iznimno važna za formiranje arhitektonske cjeline, poglavito kada je riječ o dijalogu s nasljeđem lokalnog konteksta. Utoliko ni on sam ne skriva važnost svoga osobnoga iskustva djetinjstva i mladenačke dobi na švicarskom selu. Tako se ovaj švicarski arhitektonski Marcel Proust nametnuo globalnoj sceni svojim intimističkim vizijama, afirmirajući lokalne i gotovo privatne resurse. Da je ta pozornost golema svjedoči i oveći temat što ga Zumthorovoj arhitekturi početkom ove godine posvećuje renomirani japanski časopis *Architecture+Urbanism*. Originalnost njegove arhitekture vrlo dobro ilustrira i njegov filmski ukus, jer je sklon uspoređivati svoju arhitekturu s filmovima Akija Kaurismakija u kojima cijeni "što režiser ne orkestrira glumce kao puka sredstva svog izražavanja, nego ih pušta da pokažu svoj dignitet i svoju osobnost".

Zumthorov primjer, pa i primjer njegova međunarodnoga priznanja, potiču na razmišljanja o odnosu lokalnog i nadregionalnoga i kada je riječ o hrvatskoj arhitekturi. Istina, taj odnos, osim u iznimnim (i gotovo slučajnim) pojedinačnim ostvarenjima, nikada nije bio osviješten niti na razini kakva teorijskog pristupa. Stoga je veliko pitanje koliko će se prepoznatljivo razvijati hrvatska arhitektura u budućnosti, s obzirom na pretpostavljene integracije sa zapadom. Možda je rješenje u konačnom i realističnom prepoznavanju vlastitih resursa, pa makar, kao i u Zumthorovu primjeru, na razini osobnoga iskustva. Jer, ne treba zaboraviti, lokalni, dakle i regionalni, kontekst ne čini samo prostor i njegova kulturna memorija, nego ga čine i ljudi.

Summary

Feđa Vukić: Simple=Original

The Swiss architect Peter Zumthor has, in the course of the past decade, accomplished several projects, offering an entirely new answer to the common controversy between the regional and the contemporary in the architecture - the simplicity of form and a new (an almost intimate) interpretation of the tradition.

The projects are: his own studio, 1985, the pavilion for the protection of Roman archeological excavations in Welschdorf, 1986, St. Benedict Chapel in Sumvitag, 1989, home for elderly persons in Chur, 1993, the building of the thermal spa in Vals in Switzerland and the Art Museum in Bregenz in Austria.

At the time of a globally uniform culture, which is developing on making the avantgarde visions a reality, the Zumthor example proves that even outside the centres of media attraction, high quality architecture can become reality.